

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВА ЛАБОРАТОРІЯ ЕТНОЛОГІЇ

Керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач

Валерій Щегельський

Склад лабораторії:

Здобувачі вищої освіти, пошуковці, які займаються вивченням і дослідженням проблем української етнології.

Напрями наукових досліджень лабораторії:

✓ **навчально-методична робота:** розробка студентських навчальних програм з планових тем народознавства для персональних комп'ютерів; апробація новітніх методів навчання у викладанні дисциплін; удосконалення методів застосування новітніх освітніх технологій; створення жанрово-тематичних збірників з рукописних фондів та методичних посібників з українознавства; надання консультацій, обмін досвідом та передання із власних фондів не залучені до експонування в лабораторії знаряддя, предмети побуту і ремесел культурно-освітнім закладам міста й області.

✓ **навчально-виховна робота:** виконання програми контролю за рівнем засвоєних знань студентами на персональних комп'ютерах; організація створення студентами сценаріїв народознавчих заходів та їх інсценізація; проведення щорічних конкурсів «Вертепів», «Конкурс на кращу писанку»; створення умов для візуального вивчення традиційних предметів та знарядь

діяльності етносу; запровадження заходів на відзначення державних та народних свят; надання можливості ознайомитися з відеозаписами попередніх років щодо проведення народознавчих заходів із використанням фондів лабораторії.

✓ **науково-дослідницька робота:** керівництво написанням студентами рефератів, курсових, бакалаврських, дипломних, кандидатських робіт із використанням фондових матеріалів лабораторії; організація підготовки, проведення та участі студентів і викладачів у наукових конференціях із питань духовної та матеріальної культури народу; допомога у написанні конкурсних робіт учнями ліцеїв та гімназій; забезпечення джерельної автентичної бази для роботи науковців.

✓ **пошуково-збирацька робота:** організація та контроль за проведенням навчальної практики з фольклору; проведення щорічної викладацько-студентської етнологічної експедиції у населені пункти Поділля; віднаходження традиційних предметів побуту і ремесел етносу для поповнення та поновлення експозицій навчально-наукової лабораторії етнології; запис народознавчої інформації.

✓ **просвітницька робота:** проведення навчально-пізнавальних екскурсій у приміщенні лабораторії; організація майстер-класів; надання науково-методичних консультацій щодо планування та організації народознавчих осередків; позалабораторні форми роботи.

✓ **створення бази народознавчої інформації:** систематизація та впорядкування фольклорних записів у рукописних фондах; накопичення фото-, фоно- та відеозаписів, графічних зображень об'єктів Поділля з народознавства; комплектація народознавчої бібліотеки лабораторії.

Основні досягнення:

На сьогодні етнологічними обстеженнями лабораторії етнології

охоплено більше двохсот населених пунктів Хмельницької, Вінницької та Тернопільської областей. Кожний учасник пошукової групи опрацьовує тематичні питальники, розроблені в рамках навчально-наукової лабораторії етнології, а це такі, як: «Блискавка. Грім. Хмари. Дощ»; «Фразеологія основних українських обрядів»; «Народні ігри та забави»; «Відомості про церковні споруди Поділля» тощо, та виконує планові завдання.

У навчальному плані лабораторія етнології діє як аудиторія предметного вивчення навчальних дисциплін з народознавства для студентів факультету української філології та журналістики. Студенти мають можливість не тільки теоретично, а й безпосередньо споглядати візуальні свідчення, знаряддя та предмети традиційного побуту і ремесл, світоглядності етносу.

На основі результатів, досягнутих за період пошуково-збирацьких дослідних робіт, здійснено низку розвідок, виголошено наукові доповіді та звідомлення на багатьох конференціях з публікуванням їх текстів, друкування оригінальних збірників, підготовлено до друку методичні посібники, написано студентські та учнівські (МАН) наукові роботи, запроваджено певний набутий етнологічний масив у навчально-виховний процес факультету української філології та журналістики університету.

Низку записів легенд та переказів із рукописних фондів навчально-наукової лабораторії етнології залучено до збірки «Євшан-зілля: Легенди та перекази Поділля» (Львів, 1992), яку упорядкував П. Медведик. Основою збірки «Українська родинна обрядовість. Віхи людської долі: весілля, похорон» (Хмельницький, 2000) наукового співробітника Подільського відділення Інституту ім. М. Рильського НАН України С. Козяр послужилися фондові архівні фольклорні матеріали навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, що стосується висвітлення перебігу весільного та

похоронного обрядів на Поділлі.

На сьогодні побутуючий пісенно-музичний матеріал краю став основою створення і публікації навчально-методичного серійного посібника, один із яких уже побачив світ: «Прилетіла ластівочка: українська пісенно-фольклорна спадщина Поділля» (Тернопіль, 2000), автор-упорядник З. П. Яропуд, а також монографічного дослідження «Весільні пісні Поділля: жанрова специфіка, особливості функціонування, поетика» (Хмельницький, 2012) С. В. Маховської.

У 2001 році зусиллями фахівців лабораторії етнології підготовлено та опубліковано перший випуск із запланованої серії матеріалів етнології лабораторії – «Народні намогильні написи-посвяти з Поділля» (Кам'янець-Подільський, 2001). До збірника увійшли популярні в новочасній поминальній родинно-звичаєвій обрядовості етнорегіону автентичні тексти намогильних епітафій народною мовою.

Накопичуючи народознавчу інформацію під час виконання завдань планової теми, 2011 рік виявився плідним випуском матеріалів лабораторії, а саме, «Народні пісенні жарти Поділля» (Кам'янець-Подільський, 2011). Збірник тематично впорядковано текстами жартівливих (і сатиричних) пісень, записаних здебільшого на Поділлі з живого їх побутування, а також «Народні дитячі ігри і забави пастухів Поділля та околиць» (Кам'янець-Подільський, 2011) із задуманого проекту «Народні ігри та забави Поділля». У збірнику представлені взірці та варіантні форми текстів, графічні схеми народних дитячих ігор і забав, які в організації та проведенні не потребують залучення матеріальних цінностей, а, навпаки, відбуваються з використанням підручних природних матеріалів (камінь, земля, палиця тощо).

На основі рукописних фондів матеріалів лабораторії етнології підготовлено і захищено кандидатські дисертації на тему «Легенди та перекази Поділля: мотиви, поетика» (2012 р.) – В. В. Шевчук та «Ігровий

фольклор Поділля: регіональна своєрідність та національна традиція» (2015 р.) – В. В. Щегельський.

Досвід, здобутий під час роботи з респондентами, викладено у навчально-методичному збірнику «Фольклорно-діалектологічна практика» (Кам'янець-Подільський, 2015).

Матеріальна база лабораторії етнології служить беззаперечною доказово-науковою базою при написанні колегами з різних куточків України наукових робіт, а саме: кандидатів мистецтвознавства, старшому науковому співробітникові Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України Івашків Галині Михайлівні для роботи над плановою темою «Українська фігурна кераміка: пластика декору та форми, концепція образів»; упродовж тижня працівники навчально-наукової лабораторії етнології допомагали предметними фондovими збереженнями лабораторії (вишивка) дослідниці Поділля Іваневич Лілії Анатоліївні, кандидату історичних наук, завідувачу кафедри природничо-наукових дисциплін Хмельницького інституту конструювання, моделювання швейних виробів в роботі над докторською дисертацією.

Зібрані та зафіксовані під час виконання планової теми народознавчі матеріали допомогли творчому колективові відновити, доповнити та урізноманітнити сценарії народознавчого характеру, які відтворюють родинні, календарно-обрядові звичаї та обряди чи окремі моменти традиційних обрядодій. Щорічні конкурси Різдвяних «Вертепів», які впроваджено в навчальний процес факультету української філології та журналістики, яскраво відображають палітру окремих територій етнорегіону. Упродовж років на основі накопиченого досвіду здійснюються святкові привітання мешканців міста студентською молоддю з нагоди Різдвяних свят у формі «Живого Вертепу», а також «Кози», «Маланки». Наші напрацювання активно використовуються різними навчальними закладами міста

Кам'янця-Подільського та багатьох районів Хмельниччини. Традицією факультету української філології та журналістики стало проведення конкурсів на кращу писанку серед охочих студентів факультету. Організація виставок «Дива української осені», «Зимова феєрія», «Великодня толока», «Натільний одяг подолян» (вишиті чоловічі та жіночі сорочки), «І на тім рушничкові...» (вишиті рушники із фондів навчально-наукової лабораторії етнології; проведення майстер класів із виготовлення «Різдвяної зірки» та розписування Великодніх писанок, які проходять під егідою лабораторії етнології. Лабораторія створює умови для перегляду відеозаписів народознавчих заходів і конкурсів різдвяних вертепів.

Перспективи розвитку:

Проведення фольклористичної та етнографічної науково-пошукової діяльності задля збереження культурних надбань краю.

Опублічення серійних випусків «Матеріалів навчально-наукової лабораторії етнології», «Край вітчйй»; «Антології світоглядності подолян»; «Подільського богослужника»; навчально-методичного посібника «Стратегія і тактика польових фольклористичних досліджень» тощо.

Історія створення лабораторії

У вересні 1991 р. згідно з розпорядженням ректора Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту професора А. О. Копилова до роботи над облаштуванням кабінету народознавства приступили доцент кафедри української літератури Т. І. Колотило і старший лаборант В. В. Щегельський. Одночасно з упорядкуванням експозиційної зали здійснювалися цілеспрямовані пошуки предметів побуту і знарядь праці, промислів й ремесел традиційної зайнятості подолян. Протягом підготовчого періоду за участю викладачів та студентів було організовано і проведено чотири етнологічні експедиції у населені пункти Кам'янець-Подільського району. Учасники двотижневих пошукових експедицій вивчали фольклорне

побутування краю, записували народознавчу інформацію, опрацьовували тематичний питальник, виявляли та збирали для облаштування лабораторії експонати. Підсумком роботи, виконаної за час підготовчого періоду (1991-1996 рр.) стало урочисте відкриття навчально-наукової лабораторії етнології у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті, що відбулося 18 жовтня 1996 р.